

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มีคำกล่าวทั่วไปว่า ขอให้หนังสือเพียงเล่มหนึ่งครูก็สามารถสอนได้ ที่กล่าวกันเช่นนี้ เพราะเป็นที่ยอมรับว่าหนังสือแบบเรียนนั้น ใช้อำนวยความสะดวก มีครูจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยใช้หรือเคยเห็นหลักสูตร หรือประมวลศึกษามาก่อนมีเพียงหนังสือเล่มหนึ่งก็สามารถสอนนักเรียนผ่านมาหลายรุ่นหลายสมัย นักเรียนที่ครูดังกล่าวสอนก็ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นจำนวนมากเหมือนกัน ดังนั้นแบบเรียนจึงเป็นหลักสูตร แผนการสอน โครงการสอน อุปกรณ์การสอนและคู่มือครู

นักการศึกษา นักวิชาการและครูผู้สอนหลายท่านได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับความสำคัญของหนังสือแบบเรียนในประเด็นที่มีการจัดการเรียนการสอน ก็ต้องมีหนังสือแบบเรียนเป็นของประกอบ จะขาดเสียไม่ได้ เช่น สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงตรัสว่า "หนังสือเรียนเป็นของสำคัญ แก่อุบายจัดการศึกษาของบ้านเมือง"¹ อัมพร มีสุข กล่าวถึงสาเหตุหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาไม่บรรลุวัตถุประสงค์ว่า "คนทั่วไปมักจะกล่าวว่ากระทรวงศึกษาธิการสอนหนังสืออย่างไร เด็กจบแล้วจึงอ่านหนังสือไม่ได้ ชื่อนี้ขอล่าว่าว่า แม้แต่เหวคามาสอนเด็กก็อ่านไม่ออกถ้าไม่มีหนังสือ"²

¹ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, "ความคิดเห็นการศึกษา" (เอกสารพิมพ์ คึกขันทุกส่วนพระองค์) [ม.ป.ป.] : 17

² สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก (รายงานการสัมมนา ณ ศูนย์อบรมครูกรมวิสามัญศึกษา วันที่ 17 - 20 กุมภาพันธ์ 2515) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2515) หน้า 20

เอคการ์ เดล (Edgar Dale)¹ กล่าวถึงความสำคัญของแบบเรียน สรุปได้ว่า หนังสือแบบเรียนเป็นอุปกรณ์สำคัญและเป็นแกนกลางในด้านความคิด ก่อ สวัสดิทานิชย์ กล่าวไว้ว่า "หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์สำคัญ แทบจะทุกวิชาต้องอาศัยหนังสือแบบเรียนเป็นสำคัญ"² หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวว่า "ไม่มีครูที่คนในโลกนี้ที่สามารถสอนนักเรียนโดยไม่มีวัสดุอุปกรณ์..... ในการสอนภาษา อุปกรณ์การสอนที่สำคัญที่สุดคือ หนังสือ"³ ประกอบด้วยครูส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญและความสามารถในการสอนที่ทันสมัย จึงต้องอาศัยหนังสือแบบเรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้แบบเรียนยังช่วยลดภาระของครูลง เป็นแหล่งรายละเอียดของเนื้อหา ครูส่วนใหญ่จึงยังคงยึดแบบเรียนเป็นมาตรฐานในการให้ความรู้แก่นักเรียน⁴ และคนส่วนใหญ่เห็นว่าแบบเรียนเป็นสภาวะการเรียนการสอนที่สมบูรณ์แล้วนี้เอง ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ครูยึดมั่นในแบบเรียนเพราะเชื่อว่าเป็นตัวแทนของหลักสูตรให้ผ่านการตรวจมาแล้วเป็นอย่างดี เขียนโดยผู้ทรงคุณวุฒิชั้นยอด มีสิ่งที่จะสอนครบแล้ว จึงพยายามเร่งสอน แบบห้องจำ ถ้าสอนได้ครบทุกเรื่องก็เรียกว่าสอนทัน⁵ โกชัย สาริกบุตร⁶ ได้สรุปความคิด

¹ Edgar Dale, Audio - Visual Methods in Teacher, 3d ed.

(New York : Holt Rinchard and Winston Inc., 1969) P. 665

² ก่อ สวัสดิทานิชย์, "หนังสือเรียนเด็ก" ศูนย์ศึกษา 3 (มีนาคม 2507) : 32

³ หม่อมหลวง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ภาษาไทยที่ถูกลืม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, 2520) หน้า 9

⁴ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, ประพิมพ์พรรณ สุธรรมวงศ์ และนพคุณ กุณาชีวะ การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521) หน้า 3

⁵ โกชัย สาริกบุตรและสมพร สาริกบุตร แนวการวิเคราะห์หลักสูตรและประเมินผลแบบเรียน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2521) หน้า 6

⁶ อ้างแล้ว หน้าเดียวกัน

เห็นของอรุณี สหิจารณ์¹ เกี่ยวกับความเข้าใจของคนทั่วไปรวมทั้งครูในเมืองไทย ต่างมีความรู้สึกและความเข้าใจแบบเรียน 3 แบบ คือ

- แบบที่ 1 แบบเรียนเป็นสภาวะการเรียนการสอนที่สมบูรณ์แบบ ถือว่าแบบเรียนเป็นผู้ช่วยครูมีลักษณะเนื้อหาละเอียด ควรมีข้อเสนอแนะในการสอนการใช้อุปกรณ์และกิจกรรมให้พร้อม
- แบบที่ 2 แบบเรียนเป็นหนังสือที่บ่งรายวิชาโดยทั่วไป ถือว่าแบบเรียนเป็นเครื่องมือครู
- แบบที่ 3 แบบเรียนเป็นเพียงหนังสืออ้างอิง สำหรับให้นักเรียนค้นคว้า ไม่ต้องนำไปโรงเรียนด้วย

องค์การส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเทรา² ได้กล่าวถึงแบบเรียนโดยอ้างจากหนังสือชุดทำอย่างไรดีของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ว่า

1. จัดลำดับเนื้อหาในวิชาต่าง ๆ ทำให้วิชานั้น ๆ เป็นไปตามลำดับ
2. ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ อันเป็นรากฐานของข้อความที่ขยายออกไปได้
3. มีภาพหรือสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยให้ข้อความคึกคักขึ้น

ที่มาของหนังสือแบบเรียนในประเทศไทยนั้น เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล³ ได้ค้น

¹ อรุณี สหิจารณ์, "การวิเคราะห์แบบเรียนภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514) หน้า 14

² องค์การส่งเสริมการศึกษาจะเชิงเทรา, การใช้แบบเรียน คำแนะนำอันดี 19 (ธมบุรี : โรงพิมพ์การช่างวุฒศึกษาแผนกการพิมพ์, 2502) หน้า จ.

³ เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล, วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย (นันทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด, 2518) หน้า 1

กว่า หันต่อของหนังสือแบบเรียน โดยอ้างจากหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ¹ ซึ่งมีหัวข้อเกี่ยวกับการศึกษาหมวด 7 พ.ศ. 2441 "ว่าด้วยสมุดและตำราเรียน" โดยกล่าวว่า

บางแห่งจะใช้แบบเรียน บางแห่งจะใช้คำว่าสมุดแบบเรียน คงจะเป็นคำที่ใช้สลับคำว่า แบบเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2474 กล่าวถึงการศึกษาแผนใหม่ว่า "หลักสูตรและแบบเรียน" คำที่ใช้ในหัวข้อนี้จะใช้คำว่า แบบเรียนทั้งสิ้น ไม่มีคำว่าตำราเรียนเลย เมื่อค้นพจนานุกรม พ.ศ. 2493 จะมีคำว่าตำราก็ด้วย ไม่มีคำว่าแบบเรียนในพจนานุกรม

ในการแยกหนังสือเรียนออกจากหนังสือทั่วไปนั้น สถาบันต่าง ๆ และนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของแบบเรียนไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

พจนานุกรม Webster's New International Dictionary ได้ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "หนังสือเรียนคือ หนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักวิชาและใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน"²

พจนานุกรม Dictionary of Education ได้ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการเรียนการสอน หรือหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ใน การเรียนมักมีการเรียงลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบเหมาะสำหรับการสอนเฉพาะระดับ และใช้เป็นอุปกรณ์สำหรับวิชาที่กำหนด"³

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พิมพ์เป็นที่ระลึกครบ 72 ปีของกระทรวงศึกษาธิการ วันที่ 1 เมษายน 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507) หน้า 131 - 135

² Webster's New International Dictionary of English Language. (Springfield : Grand C Merriam Co., 1965) : 2614

³ Good, Carter V. Dictionary of Education. (New York : MacGraw - Hill Book Company, Inc., 1963) : P. 605

พจนานุกรม The Advanced Learner's Dictionary ให้ความหมาย แบบเรียนว่า "หนังสือเรียนคือ เครื่องมือสำหรับการสอน"¹

พจนานุกรม Collins National Dictionary ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "หนังสือแบบเรียนหมายถึง หนังสือที่ให้รายละเอียดสำหรับการเรียนสาขาหนึ่ง ๆ "²

พจนานุกรมฉบับหลวงให้ความหมายของแบบเรียนว่า "แบบเรียนคือ หนังสือที่นักเรียน หรือนักศึกษาจะต้องใช้ประกอบการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่ง จะเป็นตลอด ปีการศึกษา หรือตลอดภาคเรียนก็ได้"³

เจริญ บุญญวัฒน์ ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "แบบเรียนคือ หนังสือที่มีเนื้อหาครบถ้วนตามหลักสูตรกำหนด ควรจะมีเนื้อหามาก แต่ไม่มีรายละเอียดมากนักและ ไม่ใช่หนังสือที่นักเรียนจะอ่านจบเล่มได้ตลอดโดยลำพัง"⁴

แม็กมาส ชวลิต ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "แบบเรียนคือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการบังคับใช้ตามประกาศ หรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการว่า คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดแบบเรียนระดับประถมศึกษาปีที่การศึกษา..... และคำสั่ง

¹ Hornby, A.S. The Advanced Lerner's Dictionary & Current English. (London Oxford University Press, 1969) P. 1330

² Foreman, J.B. Collins National Dictionary. (Great Britain : William Colling Son & Co., Le, 1960) P. 499

³ สถาบันภาษาศาสตร์, พจนานุกรมฉบับหลวง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์) [ม.ป.ป.] หน้า 36

⁴ เจริญ บุญญวัฒน์, "การทำและการใช้หนังสืออ่านประกอบวิชาวิทยาศาสตร์เบื้องต้น" (เอกสารอบรมครูวิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย, สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512) : 32

กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาปีการศึกษา..."¹

กรมวิชาการได้ให้ความหมายของแบบเรียนว่า "หนังสือคือ หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนมีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจจะมีลักษณะเป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้ อนึ่งหนังสือเรียนอาจจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันดังนี้ แบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสือประกอบการเรียน"²

ในประเทศไทยแบบเรียนสำหรับครูและนักเรียนใช้เพื่อการศึกษายังมีปริมาณไม่เพียงพอ ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจขององค์การยูเนสโก³ เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการด้านการศึกษาของประเทศไทย ปัญหาการขาดแคลนแบบเรียนถูกหยิบยกขึ้นเป็นปัญหาสำคัญซึ่งรัฐบาลได้แก้ไข โดยการจัดโครงการผลิตและส่งเสริมแบบเรียนขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2508 - 2523 คาดว่าจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษาจะเพิ่มขึ้น 2 เท่า ส่วนระดับมัธยมศึกษาจะเพิ่มขึ้น 9 เท่า จึงจำเป็นต้องหาแบบเรียนให้เพียงพอทุกระดับทุกสาขาวิชา นอกจากนี้การผลิตแบบเรียนในประเทศไทยมักจะเป็นเช่นนี้ แบบเรียนเล่มหนึ่งก็ใช้ทั้งครูและนักเรียน ไม่ได้แยกออกเป็นหนังสือสำหรับครู (Teacher Edition) และหนังสือสำหรับนักเรียน (Student Edition)

¹ แม้นมาส ชวลิต, การใช้ห้องสมุด แบบเรียนการใช้ห้องสมุดประกอบหลักสูตรใหม่ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2520) หน้า 24

² กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ "แนวการปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุมการใช้หนังสือในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา" (เอกสารแนบท้ายคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก. 419/2522 สั่ง ณ วันที่ 11 ตุลาคม 2522)

³ Alice H. Palmar, "Textbook - Needs in Thailand 1965 - 1980" (Bangkok : Education, Usom, 1965) 38 pp (Mimigraphed)

ดังนั้นเมื่อครูและนักเรียนนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ที่ต่างความหมายมักจะมีคุณภาพขาด ๆ เกิน ๆ บ่อย ๆ¹ ในด้านปัญหาการขาดแคลนแบบเรียน ยังมีผลต่อเนื่อง ให้คุณภาพการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าเท่าที่ควร อัตราการสอบตกซ้ำชั้นปัจจุบันยังสูงอยู่ มีสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากการขาดแบบเรียน เครื่องเขียนที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องที่ห่างไกลการคมนาคม นักเรียนที่มีเครื่องเขียนแบบเรียนบริบูรณ์มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาต่าง ๆ สูงกว่าพวกที่ไม่มีเครื่องเขียนแบบเรียน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ² ในด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียนวิชาภาษาไทยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีสัมฤทธิ์ผลยังไม่เป็นที่น่าพอใจประมาณร้อยละ 63³ และผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สามารถใช้ภาษาไทยทั้งด้านการอ่าน การเขียน และคิดเลขเป็นมีเพียงร้อยละ 67 ส่วนร้อยละ 33 ยังอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยในการอ่าน การเขียนและคิดเลขเป็นได้⁴

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแบบเรียนเล่มแรกคือ หนังสือจินตคณิต แบบเรียนวิชาภาษาไทยแต่ละเล่มจะมีระยะเวลาในการใช้แตกต่างกัน บางเล่มก็ใช้เป็นเวลานาน ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมของยุคสมัย การเปลี่ยนแบบเรียนแต่ละครั้งจะมีเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น

¹ สุมน อมรวิวัฒน์, "แบบเรียนสังคมศึกษา มนตราที่คลายความขลัง" ปจจัยสาร 3 (มกราคม - มีนาคม, 2517) : 72

² กมล สุภประเสริฐ, "ผลการวิจัยเขาว่าอย่างไร" ประชาศึกษา 22 (สิงหาคม 2513) : 12

³ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา รายงานการวิจัย เรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อเทียบหลักสูตร (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511) หน้า 30

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา รายงานผลการวิจัย เรื่อง สภาพการรู้หนังสือของผู้จบชั้น ป. 4 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512) หน้า 40

กระทรวงศึกษาธิการ¹ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องใช้แบบเรียนเร็วของสมเด็จพระยาคำวงศ์
ราชานูภาว่า

"... ใน พ.ศ. 2431 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหนังสือแบบเรียนใหม่ คือ เลิกแบบ
เรียนหลวง 6 เล่ม เรื่องของพระยาศรีสุนทรโวหารมาใช้แบบเรียนเร็ว ซึ่งกรม
ศึกษาธิการตั้งขึ้นใหม่ เหตุที่เปลี่ยนแปลงก็เพราะ แบบเรียนหลวงสอนแต่กระบวน
อักษรวิธี นักเรียนต้องเรียนตั้ง 3 ปี จึงจะจบทั้ง 6 เรื่อง ครั้นเมื่อโรงเรียน
หลวงสอนวิชาอื่นเพิ่มเติมขึ้นอีกและยังต้องการให้นักเรียน เรียนกระบวนอักษรวิธี
รวมทั้งวิชาอื่นให้จบภายใน 3 ปีด้วย จึงคิดแบบเรียนเร็ว 3 เล่มขึ้นใหม่ ให้นัก
เรียนรู้อักษรวิธีภายในปีเดียว หรือครึ่งปีเป็นอย่างช้า..."

ขณะเดียวกันกรมวิชาการ² ก็ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเรียนว่า

"... หนังสือภาษาไทยที่เราตั้งขึ้นในการสอนเด็กในสมัยแรกเริ่มคือ จินตคณิต
นั้นถ้าจะเปรียบแบบเรียนเร็ว และแบบเรียนไวที่เริ่มใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นว่า
หนังสือจินตคณิตยากกว่าแบบเรียนที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นอันมาก หนังสือมูลบท
บรรพกิจที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ยากกว่าหนังสือจินตคณิต แต่ยิ่งยากกว่าแบบ
เรียนเร็วและแบบเรียนไวต่าง ๆ เหตุใดจึงมีการเปลี่ยนหนังสือดังกล่าวนี้ ทั้งนี้เป็น
เพราะในสมัยโบราณนั้นเด็กจะเรียนหนังสือไทยให้แตกฉานจนใช้การได้ดี ก็มีไม่
เด็กทั่วไป ส่วนมากเป็นเด็กที่อยู่ในราชตระกูล หรือบุตรขุนนางที่ได้รับการเลี้ยงดู-
เป็นอย่างดี หรือถ้าหากจะเป็นคนธรรมดาสามัญบ้างก็ต้องเป็นผู้ที่รักวิชาหนังสือนี้
จริง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเขาวงกตมาแต่กำเนิดและส่วนมากเด็กเหล่านั้นเรียน

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ หน้า 58

² กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ การสอนภาษาไทยแก่เด็กแรกเรียน อนุ
สาร ประกอบหลักสูตรประถมศึกษา ชุดที่ 1 อันที่ 11 (พระนคร : โรงพิมพ์กิจการพาณิชย์,
2504) หน้า 4 - 5

เมื่ออายุมากแล้ว สมเด็จพระยาครุฑคำทรงจึงได้แต่งแบบเรียนเร็ว ทำให้ง่ายกว่าหนังสือมูลบทบรรพกิจและใช้ต่อมาเป็นเวลานาน จากนั้นมีผู้พยายามแต่งแบบเรียนภาษาไทยขึ้นใหม่ โดยพยายามที่จะเป็นของง่ายสำหรับเด็กยิ่งขึ้น เช่น แบบเรียนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีและของผู้แต่งอื่น ๆ อีกหลายท่าน..."

การสอนภาษาไทยเบื้องต้นที่เคยใช้กันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีแล้วนั้นใช้วิธีแจกลูกและค้นอักษร แล้วจึงให้เรียนตามหนังสือแบบเรียน แม้จนกระทั่งถึงบัดนี้ ก็ยังไม่มีวิธีอื่นใดที่จะพิสูจน์ได้ว่าสอนให้เด็กอ่านหนังสือได้แตกฉาน เช่นเดียวกับวิธีที่เคยเรียนมาแล้วช้านานนี้ ในระยะหลัง ๆ ได้มีวิธีสอนแบบใหม่เกิดขึ้น เลิกการสอนพยัญชนะ การค้น และแจกลูก แต่เปลี่ยนไปสอนเป็นคำเป็นประโยค¹ การใช้แบบเรียนภาษาไทยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนภาษาไทยด้วยความสนุกสนาน สามารถฟัง พูด อ่านและเขียนจนนำไปใช้ในวิถีประจำวันและเห็นประโยชน์จากการเรียนภาษา รักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าจนเป็นนิสัย²

การใช้แบบเรียน เราอาจใช้แบบเรียนเป็นอุปกรณ์สำคัญที่จะศึกษาหัวข้อเรื่องขยายเนื้อเรื่องตอนที่สำคัญออกไป อาจรวบรวมหัวข้อต่าง ๆ ในหนังสือแบบเรียนนั้นให้เป็นหน่วยใดหน่วยหนึ่งในแขนงวิชาที่ตนสามารถ หรือถนัด ใช้วิชาการในแหล่งชุมชนหรือท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ให้โอกาสแก่นักเรียนได้แสดงออกซึ่งความสามารถและความสนใจให้นักเรียนได้ค้นคว้าในห้องสมุด และจากการรู้จักใช้ห้องสมุดนี้เอง ไม่นานนักนักเรียนจะรู้จักรวบรวมหนังสือที่ตนรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์³

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ การสอนภาษาไทยแก่เด็กแรกเรียน
หน้า 1

² กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ คู่มือการสอนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 2 เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2522) หน้า 3

³ องค์การส่งเสริมการศึกษาอะเซียงเทรา, การใช้แบบเรียน หน้า จ.

ในด้านการผลิตแบบเรียนนั้น วรวิทย์ วทินธรากร¹ ได้กล่าวถึงการผลิตแบบเรียนสรุปได้ว่า ในปี พ.ศ. 2443 กระทรวงธรรมการตั้งกรมตำราขึ้น ทำหน้าที่ตรวจแบบเรียน จัดพิมพ์และจำหน่ายแบบเรียนโดยตรง แต่ไม่นานก็ต้องยุบเลิกไป หน้าที่นี้โอนไปขึ้นอยู่กับแผนกหนึ่งของกรมสามัญศึกษา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้ฟื้นฟูขึ้นใหม่เป็นกรมวิชาการ คำเนืองงานต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามปรับปรุงการแต่งแบบเรียน ใด้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับ แต่งานนี้เป็นงานใหญ่ มีปัญหา มาก แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะมีนโยบายควบคุมการใช้แบบเรียนที่กระทรวงไม่อนุญาตก็ตาม แต่โรงเรียนต่าง ๆ ก็ยังคงใช้อยู่ทั่วไป เพราะแบบเรียนพิมพ์ออกไม่พอจำหน่าย ถ้าช้ากว่ากำหนดโรงเรียนต่าง ๆ ไม่สามารถจะรอได้ และไม่ทันสมัย เพราะแบบเรียนบางเล่มใช้การมานาน โดยมีได้มีการแก้ไข ปัจจุบันกรมวิชาการกำหนดหน้าและทันสมัยขึ้นมา เป็นว่าส่งเสริมให้มีแบบเรียนหลาย ๆ เล่ม กรมวิชาการจัดพิมพ์เองบ้าง เอกชนจัดพิมพ์เองบ้าง แต่จะต้องผ่านการตรวจจากกรมวิชาการทุกเล่ม ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นอย่างดี แบบเรียนสำหรับเด็กจะกำหนดให้สัมพันธ์กับอารยประเทศ ถ้าพยายามปรับปรุงมาตรฐาน ใช้กระดาษอย่างดี มีภาพประกอบ พิมพ์สอกลสี ให้อ่านอย่างดี ราคาไม่แพงเกินไป เปิดโอกาสให้โรงเรียนต่าง ๆ เลือกใช้เล่มใดก็ได้ และถ้าโรงเรียนจะเลือกรายชื่อหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตก็ควรพิจารณาให้รอบคอบ² ในขณะเดียวกันแบบเรียนไม่ควรจะมีลักษณะเหมือนกันทุกชั้น ควรมีลักษณะอนุโลมตามระยะความเจริญของจิตใจ ของผู้เรียน³

¹ วรวิทย์ วทินธรากร, การศึกษาของไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2516) หน้า 62 - 64

² เกียรติ ศรีพงษ์, "องค์ประกอบการศึกษาเกี่ยวกับแบบเรียน" จันทร์เกษม 111 (มีนาคม - เมษายน 2516) : 61

³ มานิจ ชุ่มสาย, วิชาครูทั่วไป (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2497) หน้า 437

เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ แบบเรียนภาษาไทยเป็นแบบเรียนที่
บังคับใช้ในโรงเรียนทุกระดับ การศึกษารูปแบบและการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น
จะช่วยให้ทราบถึงลักษณะที่ดี สิ่งที่ต้องแก้ไขในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงภาษาไทยเบื้องต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงใคร่ศึกษาเรื่องนี้ โดย
ละเอียด เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้แต่ง ผู้เรียบเรียง ผู้จัดพิมพ์ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ
ผลิตแบบเรียนภาษาไทยให้ศึกษา เพื่อให้ได้แบบเรียนที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นในด้านการแต่ง การเรียบเรียง
การใช้คำ ส่วนประกอบและการจัดพิมพ์แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ตั้งแต่พุทธศักราช 2431
ถึง 2525
2. เพื่อศึกษาการใช้แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ตั้งแต่พุทธศักราช 2431 ถึง
2525

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะแบบเรียนที่บังคับใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาปีที่ 1,
2 และประโยค 1 ชั้น 1, 2 (เดิม) เท่านั้น โดยแบ่งยุคของแบบเรียนออกเป็นยุคต่าง ๆ
ดังนี้

ระยะที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2431 - 2464 ยุคเลิกแบบเรียนหลวงของพระศรี
สุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
แล้วใช้แบบเรียนเร็วของสมเด็จ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ

ระยะที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2465 - 2479 ยุคมีประมวลการศึกษาใช้

ระยะที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2480 - 2493 ยุคเลิกใช้แบบเรียนเร็วของกรม
พระยาคำรงราชานุภาพ แล้วใช้

แบบเรียนเร็วใหญ่ ของหลวง
ครุณาจิวิหุร และนายฉันทน์ ชาววิไล

- ระยะที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497 ยุคกระทรวงศึกษาธิการเริ่มประกาศ
ใช้แบบเรียนบังคับใช้ เป็น ปีการศึกษา
- ระยะที่ 5 ระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2502 ยุคนิยมแบบเรียนแบบเบสิก
- ระยะที่ 6 ระหว่าง พ.ศ. 2503 - 2520 ยุคขยายการศึกษาขึ้นประถมจาก
4 ปี เป็น 7 ปี
- ระยะที่ 7 ระหว่าง พ.ศ. 2521 - 2525 ยุคใช้หลักสูตรปัจจุบันและลดชั้น
ประถมศึกษาเหลือ 6 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย

แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น หมายถึง หนังสือแบบเรียนภาษาไทยที่ กระทรวง
ศึกษาธิการ หรือกระทรวงธรรมการบังคับใช้ หรืออนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา
ตอนต้น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประถมศึกษาปีที่ 2 และประโยค 1 (เคิม) ชั้น 1
และชั้น 2

ลักษณะของแบบเรียน หมายถึง ลักษณะของคำ การใช้ภาษา การแต่ง การเรียบ
เรียงรูปเล่ม ขนาดตัวอักษร ภาพประกอบและส่วนประกอบของแบบเรียน

การใช้ หมายถึง วิธีการที่จะใช้แบบเรียนตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่งและผู้เรียบ
เรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นเอกสารประกอบการค้นคว้าของนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป
2. เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยต่อไป
3. เป็นแนวทางให้ผู้แต่ง ผู้เรียบเรียง และผู้จัดพิมพ์ได้ผลิตแบบเรียนภาษาไทย
เบื้องต้นที่ดีและมีคุณภาพต่อไป